

נזמית לופתת *Lamium amplexicaule* פורחת בחבל הים-תיכוני (ינואר 2018)

כתבה: ערנה אלוני

נזמית לופתת *Lamium amplexicaule* (שפתניים) היא צמח חד-שנתי המקדים לפרוח בתחילת החורף, אשר פרחיו נישאים בראש גבעול ומושכים תשומת לב בצבעם הארגמני קטיפתי. גובה הצמח כ-10-15 ס"מ; הוא מסתעף על פני הקרקע לכמה ענפים שרועים או זקופים. הגבעול מרובע, העלים נגדיים מעוגלים, אורכם 2-3 ס"מ. לעלים הראשונים פטוטרת ארוכה ודקה. הטרף מקומט, שפתו חרוקה המסתיימת בקו דק חום-ארגמני. שטח פני הטרף שעיר. בעלה רשת עורקים שקועים מפותלת שקצותיהם מגיעים עד לשפה. העלים בראש גבעול צפופים, חרוזים, לופתים את הגבעול.

נזמית לופתת. צילמה: ערגה אלוני ©

מימין - גבעולים זקופים ושרועים בצמח שטרם פרח; משמאל - העלים לופתים את הגבעול בצמח שטרם פרח

נזמית לופתת. צילמה: ערגה אלוני ©

מימין - הגבעול מרובע, העלים נגדיים; משמאל - ענף צעיר עם עלים בעלי פטוטרת ארוכה

הפרח דו-שפתני, אורכו כ-2.5 ס"מ. הגביע מאוחה בן 5 שיניים. צינור הכותרת שעיר והוא צר ומאורך, צבעו ארגמני. הוא מתרחב קרוב ללוע לצורת שק ובהמשכו מתפשק לשתי שפות - עליונה ותחתונה שלהן 5 אונות. השפה העליונה פונה מעלה, צורתה כיפה שעירה ארגמנית, ובתוכה נתונים 4 האבקנים. השפה התחתונה בעלת 2 אונות צדדיות קצרות ורחבות, ובמרכז אונה המורכבת משתי אונות הקרובות זו לזו, צורתן עגולה והצבע הוורוד שלהן שזור בכתמים ארגמניים עזים, אונות אלה בולטות קדימה ונראה שהן משמשות משטח נחיתה לחרקים המבקרים בפרח. בפרח 4 אבקנים שונים בגובהם: 2 ארוכים ו2 קצרים מהם. הזירים לבנים, דקים וארוכים, נושאים בראשם מאבקים מוארכים. השחלה עילית, מחולקת ל-4 מגורות. הפרח מואבק על-ידי חרקים בעיקר ע"י דבורים. הפרי הוא 4 פרודות

קטועות בראשן המצויות בגביע המתארך עם ההבשלה. הצמח מתרבה מזרעים הנובטים בקלות.

זמית לופתת - פרחים דו-שפתניים גלויים (פנרוגמיים). צילמה: ערנה אלוני ©
מימין - שימו לב לשעירות הפרח; משמאל - לוע הפרח והאבקנים הצמודים לשפה העליונה
להגדלה - לחצו על התמונות

כל ניצני הפרחים בשלב הניצן נראים ככדור ארגמני שעיר. חלקם נפתחים לפרח הדו-שפתיני האופייני (גלוי, פנרוגמי) ומואבקים ע"י חרקים וכך מאפשרת האבקה זרה שתוצאתה הפרייה הדדית. חלק אחר של הניצנים נותר סגור. הפרחים הללו מואבקים רק בהאבקה עצמית הקרויה "קלייסטוגמיה", כלומר "הפרייה חבויה". ההפריה בפרח נעשית כאשר גרגירי אבקה במאבק, נובטים ומצמיחים נחשון ארוך הפורץ את דפנות הלשכה. הנחשון מתארך, חודר את צלקת העלי בדרכו אל הביצית בשחלה, שם מתרחשת הפרייה. ביציות שהופרו בהאבקה עצמית חבויה, חונטים פירות והם בעלי זרעים חיוניים. האבקה זו מבטיחה יצירת זרעים חיוניים בצמח גם במצב שהמאבקים אינם רבים בימי החורף הקרים והגשומים. בפרחים הסגורים האבקנים והצלקת מוגנים מפגעי מזג האוויר החורפי.

נזמית לופתת. צילמה: ערנה אלוני ©
מימין ובמרכז - פרחים דו-שפתניים "רגילים" שבהם ההאבקה גלויה ופרחים קלייסטוגמיים שבהם ההאבקה חבויה; משמאל - צורת אלבינו
להגדלה - לחצו על התמונות

לעיתים מוצאים באוכלוסייה של **נזמית לופתת**, וריאנטים אלבינו שפרחיהם לבנים לחלוטין, והשעירות בגב הפרח בולטת. אין שינוי בצורה הכללית של האברים האחרים בצמח. תפוצתו העולמית של הצמח נרחבת. הוא נפוץ באזור הים תיכוני ולעיתים מוכר כעשב רע. הוא מצוי באירופה, אסיה וצפון אמריקה. בארץ נזמית לופתת שכיחה מאד בשדות, בבתה ובגינות בעיקר באיזור הים-תיכוני, אך גדלה למעשה ברוב אזורי הארץ ממרומי החרמון ועד המדבר.

מיני נזמית נפוצים נוספים הגדלים בארץ הם: **נזמית לבנה** - במעזבות ו**נזמית מקווקוות** - בחרמון, בצופן הגולן ובגליל העליון.

מימין - נזמית לבנה. צילמה: ערגה אלוני ©
משמאל - נזמית מקווקוות. צילמה: ערגה אלוני ©

ספרות:

זהרי מ 1978 כל עולם הצמחים. עם עובד.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

שמידע א 2005 צמחי ישראל, המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

Flora of Pakistan: www.floras.org

Flora of China: www.floras.org

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2018 נזמית לופתת *Lamium amplexicaule* פורחת בחבל הים-תיכוני (ינואר 2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 5.

<https://www.kalanit.org.il/lamium-amplexicaule-1-18>